

B. C. D.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA

DE

**ACTIONIBUS
ILLICITIS**

SED

CONCESSIS;

Quam

*Suffragante Ampliss. Facult. Philos. in Regia
Academia Aboënsi*

PRÆSIDE,

**MAG. CAROLO
MESTERTON**

Log. & Metaph. PROFESSORE Reg. & Ordin.
Publico bonorum examini offert,

PETRIUS LINDFORS,

BORGOA-NYLANDUS.

In auditorio Acad. Aboënsi, maximo
ad diem XIII. Junii H. A. M. S. MDCCL!

ABOÆ,

Excud. JOH. KÆMPE, Reg. Acad. Typogr.

S:æ R:æ M:tis

MAGNÆ FIDEI VIRO

Reverendissimo Patri ac Domino

D^{NO}. JOHANNI
NYLANDRO,

Inclitæ Diœceseos Borgoënsis *Episcopo* eminentissimo,
venerandi consistori *Praesidi* longe gravissimo, *Gy-*
mnasii Scholarumqve ibidem *Ephoro* adcuratissimo
MÆCENATI SUMMO.

Aldaciae notam, Maecenas Summe, haud evitare pos-
sum, cum levissimo huic tentamini Academico Re-
verendissimum Tuum Nomen praesigere suslineam. Propria-
zamen luce destitutum juvenilem hunc laborem, sinas Rev.
Pater a fulgidissimo Nomine Tuo splendorem foenerari. Et,
ut me, a primis incunabulis solidissima Tua beatum infor-
matione, singulari amplexus es favore, ita eandem gra-
tiam Tuam in posterum mihi humillime exopto. Interim
pro perenni Tuo, Maecenas Summe flore & incolumitate
vota fundere calidissima nunquam desistet.

REVERENDISSIMI NOMINIS TUI

cultor devotissimus

PETRUS LINDFORS.

Kongl. Maj:ts
Troman Major vice Lands-Höfdinge
Samt
Riddaren af Kongl. Maj:ts Sverds Orden
Hægwælborne Herr Baron

**CARL JOHAN
CREUTZ,**

EDra, Nådige Herre, det almanna nog kendbara Tien-
ster, som ero både så många och stora, at alla dessa
blåd icke wore tilreckeliga dem uprækna: och des utom e-
mot mig å dagatagde priswerda wælgjerningar ero de sam-
ma som nu befalla mig, ett så bægt namn, uti detta
omogna lardoms yrcke, med nådigt lof insætta; då detta
ringa arbete under ett så stort skydd skal wåga at treda
fær de lerdas åsyn. Tilsted Nådige Herre, detta rin-
gå prof, med wærdnad få tala om den arkensta jag er
Eder skyldig. At Hægwælborne Herr Majoren vice
Lands-Höfdingen samt Riddaren må, i all bestendig
selbet lunge tefwa, skal wara dens innerliga beger som
til softet ænskar få kallas

Hægwælborne Herr Majorens vice Lands Höfdingens
och Riddarens

VIRO Maxime Reverendo atque Praeclarissimo,

D: NO JOHANNI
HABERMAN,

Ecclesiarum quæ in Pærno & Sævtræsk colliguntur
Pastori & Praeposito longe dignissimo, omni animi reve-
rentia ad cineres usque suspiciendo.

Hanc levidensem opellam ob innumera nullo non tempore sibi
præstita beneficia, pia mente offert, dat, dedicat
Maxime Rev. Nominis ejus

indefessus cultor

P. LINDFORS.

Herren Borgmästaren

Edel och Högachtad Herr

JACOB FORSELL;

I Stapel-Staden Degerby

Utom de i åttens fastade blods band, ero Edra welgiernin-
gar, som emot min Faders huus och mig i synnerhet icke
warsit få och ringa, nog kraftiga wedermælen af Eder gunst och
bewågenhet, och tillika fullkomliga amnen fær min ædmunkaste
wærdnad, hwiiken jag icke i en rum ållest, utan alment will
å dagalagga. Ty wågar jag detta lerespån til bewis af tacksam
sinne Eder upoffra. Skatta, Högachtade Herre, detta icke
oster des werde, som ar intet, utan efter wiljan som sig walme-
nande, fast mycket matt och orcklös yttrar Edar beståndiga wel-
gång och salbet i all Er lefnads tid skall syffelsetta min innerlä-
ga ænskan så länge jag kallas

Högachtade Herr Borgmästarens

ædmunkaste Tjenare

P. LINDFORS.

Min Högtårade käre Fader

När jag i ett tyst och årkännsamt
 hjerta betrachtar den obestris-
 weliga ömhet och lofwärda
 omtäncka / I min käre Fader / an-
 wändt / at draga mig utur det ständ
 hwartil mig ätten dömd / til framsteg
 i Bett och skickelighet / så finner jag
 icke nog ord hwarmed jag mitt wörd-
 samma sinnes slut uptäcka skall. Edar
 kärlek har gådt så långt för mitt wäl
 och salhets befodran / at den ej allenast
 utblottat Edart ringa förråd / utan ock
 förswagat Edra til grasswen lutande
 krops krafter. Til oemotsäjeligit we-
 dermåle af min diupa årkänsla upoffrar
 jag

jag Eder/ min käre Fader detta omöga
na arbete/ det J med wanlig kärlek
anse täcktes. Hwad i ord icke kan ut-
tryckas skal en undergifwen barnslig
wilja fulgiöra/ samt ett innerligt be-
går til Gud/ han wille befröna Eder
ålderdom med all sielf önstelig ande-
lig och lekamlig sálhet.

Min käre Faders

Lydigste Son

PETRUS LINDFORS.

§. I.

UT corpora in centrum; ferrum in magnetem
 propendent; ita hominum actiones in finem,
 licet non omnes in unum, eumque bonum fe-
 rantur. Perpellitur enim alter ad varia feren-
 da incommoda periculaque, ut magnam nominis glo-
 riam sortiatur; magnam ut divitiarum sibi colligat al-
 ter copiam, varia fert naufragia nec prærupti aquæ
 montes eum terrent. Reipublicæ vero felicitas & in-
 crementum perpauca curæ cordique est. Nostrum nunc
 non est, nec instituti permittit ratio actionum huma-
 narum a vero iustoque fine deviantium calculum insti-
 tuere, licet infimul operam hanc quam maxime uti-
 lem futuram speramus, si quis simulacra illa felicitatis
 quæ mortalium vanus sensus & in varia abeuntes sen-
 tentiæ tot finxerunt accurate depingeret, omniumque
 oculis sisteret, sic certe scopulis in quos antea plurimæ
 naufragia facerunt bene notatis, a jacturæ periculo i-
 ter tutius redderetur. Sufficiat enim nobis, quasdam
 tantum allegare deflectiones quibus evictum ire possu-
 mus, dari vitia in republica quibus ipsa impar est. Ho-
 mines, licet sapissime auspicio summi imperantis bona
 faciendi bonis, mala vero fugiendi fortissimis cogantur

8
tur motivis, feruntur tamen mala sua inclinatione in prohibita quæcumque potius, quam licita, sine ullo aut non multo intellectus iudicio, aut mentis actu de moralitate actionum, qui ex lege determinat, quid faciendum quid omittendum. Non tamen imus inficias, homines sæpe numero ob hebetudinem intellectus non posse perspicere, quomodo illorum actiones per occultum influxum rempublicam tangere queant, & quum supra ipsorum conditionem est, examen instituere, utrum in minimis ac in maximis actionum directionem principi necessum habeant committere. Hinc evenit, ut malitia cum suis obrepat commilitonibus, vitiis: sub larvis virtutum incautos fallentibus. Quare Seneca: vicia nobis sub virtutum nomine obrepunt. *Temeritas sub titulo fortitudinis latet, moderatio vocatur ignavia. Pro cauto timidus accipitur; in his magno periculo erramus.*

Non tamen facimus cum iis, qui statuunt voluntatis eligendi causas necessitatem adpetitui efferre, omnemque causam cum effectu necessarium habere nexum. Determinatum nexum concedimus, non vero necessarium. Quid enim absurdius esset, quam dicere omnibus actionibus necessitatem inesse absolutam, cum tamen eas modo esse modo non esse, modo sic modo aliter experimur. Quo ipso maximum fedifragi homines haberent aylum, omni que principis sanctioni pœnali exempti essent, quod tam inditæ libertatis, quam summi imperantis notioni, cui in omnes civium actiones, quæ non contrariantur obligationi qua Deo obligamur, jus competit, quam maxime est adversum. Tantum abest, ut statuamus impossibile esse illicitas punire actiones; ut potius difficile saltem hoc opus esse

esse asseramus, cumque sæpius circumstantiæ quibus involuta jacent actionum & indoles & consecraria ægre discutiantur non pauca actiones concessæ audiunt, quamvis legi repugnent.

§. II.

Malum passionis quod invito infligitur, præsupponit malum actionis vel omissionis, h. e. delictum, Cujus nexum cum lege, vel discrepantiam ab eadem districtè sibi repræsentare debet imperans, cui securitas publica ita injuncta est, ut ante omnia remedium afferat malis, a quibus civitati directè vel indirectè damnum nassi queat; cum plebs haud aliter ad officium redigi & non pudore a pravis sed terrore abstinere queat, si nimia ejus licentiæ mature occurratur. Quod Romulum observasse constat, de quo Dionysius Halicarnassis, L. II. probe tamen observandum, ne omnis suspicio, jus præbeat suspectum puniendi, debent insuper esse rationes probantes.

§. III.

Cum imperans, penes quem jus est, exigit pœnam tam læsi propter quam aliorum civium utilitatem; jus ipsius punitivum, ad actiones se extendere nequit, quæ intra animum versantur, licet pravæ sint: ut cogitatio delectabilis de peccato, cupiditas &c. quamvis etiam casu aliquo ad notitiam aliorum si perveniant, modo non in actus externos erumpunt, nec civitati nec ulli civium damni quid inferant. Non tamen existimandum, ejusmodi actiones omnem in foro humano semper effugere pœnam. Nam si quis alienæ edictus fuerit religioni, pœna exigi nequit, quum vi & mandatis, non sedula accedente institutione, animum

ad assensum cogere sit velle imperare intellectui, qui leges quas veras non agnoscit, non audit. Ubi ergo jurisdictio religionis non adest, ibi quoque nulla puniendi potestas; sed injuriæ in Deum, eundem solum judicem agnoscunt, qui ad cognoscendum est perspicacissimus, ad expendendum æquissimus & ad vindicandum potentissimus.

§. IV.

Quam egregios in societate firmanda usus & effectus, officia humanitatis æque ac caritatis, licet juris perfecti non sint, præstant, videbit quivis qui ad non aliam magis quam æqui & honesti considerationem, cogitationes suas sustulerit, modo ea quæ publice & privatim salutaria essent, adfectaverit. Nam inter modulamina & prona adspirantium virtutum obsequia, recto cursu ad scopum feruntur homines in quo assidua viget securitas, constans fulget voluptas; comprobatur hoc ipsum universa virtutum corona & alia multa egregiæ vitæ specimina, quæ ex antiquorum virtutis & felicitatis simulacris luculenter cernuntur. Verum imaginibus hisce spectandis non diu si immoremur, sed penetremus interius; longa serie sanctioris Deoque magis placentis virtutis ac felicitatis compendia stiparunt veræ virtutis cultores, qui oculorum & ingenii aciei contemplandos divinis in literis se præbent. At fatendum: virtutem uno tantum volatu arripi non posse, sed multo crebroque cursu eandem adsequi debet homo. Idque eomagis, quum vitiiis animi ex communi corruptione emanantibus laborant mortales, ut ab omni omnino peccato semper abstinere supra humanam conditionem sit. Hinc abunde liquet, magistratui operæ prætium non esse, si minutissimas

&

3
& inevitabiles naturæ labes omnimode exterminare vel-
let, e. g. avaritia, inhumanitas, ingratus animus, hy-
pocrisis, invidia, iracundia & quæ plura.

S. V.

Quid multis? ad experientiam si provocare liceret,
Philautiam ejusque progeniem ambitionem per to-
tum orbem tam late diffusas experimur, ut plurima
pars hominum, fastu quasi intumescat, laudesque suas
cupidissime prædicari audiat. Unde sæpe in bonarum
artium & virtutum studio decurrentes ita retardantur,
ut ad vitiosi genii sensum ruant homines, quo sua
quemvis trahit cupido; ut noceant, qui prodesse publi-
co deberent. Quam vitiosum pœnisque noxium id is-
psum in se est, præconceptorum tamen opinionum præ-
sidio & simulatione virtutis, ad extenuandam naturæ
labem se sepeferunt homines, ut quicquid moliantur sin-
gulis factis propria assignent integumenta. Hinc non mi-
rum, vocem ambitionis varie a variis sumi. Sunt qui
eos ambitiosorum nomine distingunt, qui honoris &
dignitatis natus avidissimi ambiunt, ad quod geren-
dum necessariis ingeni & scientiæ præsidii sunt desti-
tuti. Alii pravam alios quocunque modo antecellen-
di studium, & superbiam insinuat tanquam speciem ge-
neri subjctam, hac voce adnotare voluerunt; ut Casau-
banus; *superbiam circa res parvas versantem ineptam ambi-
tionem, cui duo inesse mala monet: vanam de sua præ-
stantia opinionem & defectum aliorum.* Alii iterum ambi-
tionem meliorem in partem interpretari & virtutis
nomine insignire amant; dum honorem non per vim,
dolum, munera, malas artes, nec gloriam per se quis
aubit, sed ut testimonium actionum suarum, item ut
fontem ex quo derivanda est actio, eandem affectat
homo.

homo. Sed longe eorum sententiam a norma ad quam conformari debet deflectere, haud obscuris argumentis ipsa indicat ratio. Sapientiae generatim spectatae proprium est, cuilibet actioni certum adicere finem, ad quem omnibus viribus contendat. Uti enim omnium actionum primarius finis gloria summi Numinis est; ad hanc amplificandam omnes animi corporisque motus primario sunt adhibendi: a quo si quis deflexerit, ad aucupandos honores explendumque propriae laudis desiderium, a vero virtutis studio est alienus, vitia & vanitatem non virtutem consecrari, censendus est. Quare non sine causa, nonnulli contendunt, huic vitio indivulso nexu conjuncta esse infinita alia, quae aequae poenis majora sunt in civitate. Nam inordinatae ambitioni dediti, usque ad ultimum vitae articulum laudis & gloriae agitantur stimulis, illatas injurias vindicandi cupido non facile animo evelli potest, sed ad easdem remittendas aegre commoveri potest animus. Unde liquidum est, erroris notam haud effugere doctores, qui vitium hocce tanquam optimum industriae incitamentum tantopere commendant. Tantum abest, ut ambitionem nisi accurato rationis judicio submittatur & instar finis secundarii utatur, virtutum in numerum mitamus, ut potius virtutum ex circulo proscribamus cum Bernhardo, qui commentando hanc in sententiam inquit: *ambitio subtile est malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, livoris parens, vitiorum origo, tinea sanctitatis, excœcatrix cordium, ex remediis morbos creans, ex medicina languorem generans.*

§. VI.

Licet ii ipsi, qui ad actionem, qua læsus fuit alter, aliquid re ipsa contulerunt, poenam haud evitare

7

vitare quæant; qui vero non, ut actio committeretur, antecedenter efficiunt, nec in partem lucri ex actione fluentis veniunt, sed alienis tantum malis latitia afficiuntur, patratum malum laudant, antequam fiat optant, peccato quidem obstringuntur, ad pœnam tamen non tenentur. Eadem eorum est conditio, qui officia juris imperfecti neglexerunt; ita & actiones ex ignorantia inevitabili ortæ, violentæ, & vires supergressæ non imputantur. Unius ejusdemque facinoris si plures participes fuerint, quilibet tenetur in solidum, si omnes simul deprehendantur actu individuo, ubi intelligi nequit, pro qua parte quisque damnum dedit; sed uno saltem præsentem ad solvendum obstringitur ille, & si solverit solidum, reliqui liberantur quidem, non autem a pœna. Nam multiplex est obligatio respectu pœnæ, & unusquisque seorsim obligatur.

§. VII.

Summum jus in republica, quod etiam vitæ & necis est arbitrium, in favorem & salutem innocentium constitutum supplicium capitale ad tollendum malum e civitate, de peccantibus sumere quidem potest & debet, si minor non sufficiat pœna; unde tamen aliqua non infertur necessitas pœnæ absoluta, quin certis in casibus rigor legis intermittatur, & jus potius privato concedatur aggressorem salva conscientia lædendi & urgente necessitate de medio tollendi, quum lex sæpenumero auxilium tam prompte ac debet adferre nequit. Sic etiam quandoque veniæ locus esse debet, quamvis delicta apta sint, ut in foro humano puniantur; si nimirum subsit ratio prægnans, ut citra majus civitatis detrimentum tolli nequeant, & pœna non in se & sua natura sit inconcessibilis, qualis est pœna homi-

homi-

homicidii, nimia licentia & immodico affectu patrati. Neque insolitum est, ob multitudinem delinquentium, ut & ob impotentiam rationis distincte sibi representandi moralitatem actionis, mitigari pœnam.

Maxima delinquentis majorumque ejus in republica merita non raro efficiunt, ut pœna ad rigorem legis non irrogetur, si scilicet crimen non admodum sit grave.

§. VIII.

POena cum delicto proportionata esse debeat, idem rigor in civitate non semper est exercendus; sed cessantibus circumstantiæ rationibus & decrescente delicto, cessat & decrescit pœna. Unde prono alveo fluit, magistratum inferiorem, cujus ex officio est applicare actionis consecutaria ad auctorem facti, necessario debere habitu pollere nexum actionem inter & legem perspicendi, æque ac ipse princeps ut in §. II. cujus vicem subit, si alias mala accurate cum respectu ad patientes, tum ad ipsa delicta temperare potuerit. Nam non idem malum omnes æqualiter onerare potest, quod uni leve, alteri est grave. Dantur etiam non nunquam casus, in quibus si fieri salva lege possit, benigniorem ad loquendum, quam ad condemnandum, præbere debet se magistratus; cum non raro evenit, ut actionis participes præsumantur, qui re ipsa participes non sunt; adeoque in partem delicti jure meritoque non venire, nec in partem pœnæ teneri debent. Cum omnis aptitudo ad pœnam ex delicto ortum ducat, cujus ratio in cujusque voluntate est quærenda, quæ male agere non potest, nisi ad id ipsum intrinsicè determinatur. Hinc tamen evictum ire non possumus, quin summus imperans pro arbitrio vel accuere vel mitigare queat pœnam, §. ant. nec

nec imus inficias quasdam actiones duriores requirere
pœnam, quam proportionate esset, si alias erint occur-
rendæ.

§ IX.

Quod finis civitatis, omnibus ac singulis, præ primis
curæ cordique esse debeat, nemo est qui nescit:
quæ propter omnia quæcunque quis potest, ad ejus non
modo qualemcunque commoditatem verum etiam ad om-
nino odam perfectionem promovendam, ut conferat, e-
andemque privatæ anteferat, uniuscujusque ex officio est.
Ast si omnem, omnium ordinum, vitæ rationem judicio
subicere liceret, vix ac ne vix obscure reperirentur cives,
qui non modo non debita, sed perversa & perniciofa in
obsuro præstant officia: & maxime nocent cum prodesse
oporteat: ut qui seditionis ansam altis præbent, qui im-
morigero, vel certe alieno in rempublicam animo elan-
destine nova aripiunt molimina, pestilentissimas agitant
conventiones, infimam multitudinem ad mala quævis ca-
pienda consilia stimulant, ita culpa atrocissima haud va-
cant. Excusatius mala perpetrant, qui perverse secum in-
vicem magis, quam cum civitate ipsa colliduntur, quor-
sum varia tendunt, quæ quotidiana in vita obrepunt vi-
tia, quibus alii imperfectiores redduntur & defraudantur.
Quæ omnia impia & a justitia alienissima sunt.

§. X.

Quid ulterius, de tam proluxa & perplexa vitiorum se-
rie inquiramus? cum quoquo nostros mittamus ocu-
los, stupenda & vires intellectus longe superantia obveni-
unt mala. Missis reliquis vitæ generibus, quorum stuper-
da est multitudo, ad vitia paucis detegenda, quibus scho-
la impar, sub sine pagellæ, nos accingimus. Scholæ li-
cet sint honestatis officinæ, elegantiarum sedes, musæ-
rum augustissima sacraria, & morum formatrices, quibus
vitia adscribi non deberent; ex iis tamen omnis vitiati
genii formido plane non exulat. Nam cum præceptores
quantum in illis est, vitiis obviam eant, variisque mo-

dis eorum deformitatem detegant virtutem contra;
 quæ juvenes exornat, dignis extollant laudibus, su-
 um potius quam magistri judicium in omni di-
 scendi ratione sequuntur juvenes, salutaria contemnunt
 consilia, & nimis fratri propriis viribus, quas non satis
 norunt, a præmonstrato itinere, curiositatis obscuros in
 anfractus incidunt, ex quibus non nisi insigni temporis
 dispendio tandem eluctantur. Nihil minus dignum est eo,
 qui se doctrinæ & virtuti addictum fatetur, quam vulgi im-
 plicari erroribus, quos tamen evitare non semper amant
 Scholares, sed cum voluptatibus, ambulationibus intempe-
 stivis, indulgeant, non meminerint, iis oblectamento-
 rum generibus, quæ aliquid turpitudinis in se continent
 non esse utendum. Unde mirum non est, eorum animos
 veræ pietatis præsidis non satis munitos, quæ non raro
 desiderantur in discipulis, in diversa distrahi, ut non nisi
 ægre ad studia redeant, dum mens deliciarum gustu ægra
 manet. Hinc est, dum præpostero ordine ad tempus ve-
 niunt, non attendunt ad ea quæ proponuntur, quæque præ-
 cepta explicantur, curæ ipsis non sunt, nescientes quam
 graviter peccant & erga legem humanitatis non leve ad-
 mittunt crimen. Quapropter triste est exemplum Galeatii
 Sfortiæ, Ducis Mediolanensis, qui tot verbera Nicolao Mon-
 tano præceptori suo infligenda curaverit, quot ipse in ju-
 ventute ab eo acceperat. Vitia hæc & infinita alia, non
 tam semper & primario ipsis præceptoribus, quam loco-
 rum illecebris, & qua majorem partem perversæ liberorum
 educationi adscribenda veniant, necesse est. Prolixus sane
 esset labor, & integram requireret tractationem, si omnia
 vitiorum genera scholis majora, oculorum aciei subijcere
 vellemus, viresque sane prius, quam materia deficerent.
 Fatendum quidem est cum M. Dan. Fridr. Janc. qui dicit;
vitia erunt donec homines, nec seculum tam fortunatum erit un-
quam, ut e civitatibus, quicquid ibi anima advertitur flagitii,
penitus proscribatur.